

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Лідії ГУР'ЯНОВІЙ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата економічних наук, доцента,
доцента кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Іващенко Марини Вікторівни

на дисертаційну роботу ***Максимова Михайла Сергійовича***

«Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Малий та середній бізнес посідає важливе місце в соціально-економічному розвитку суспільства, виконуючи не лише ключові функції в економічній системі, а й відіграючи значну роль у забезпеченні соціальної стабільності, зайнятості населення та регіонального розвитку. У сучасних умовах трансформації економіки, зумовленої цифровізацією, значення цього сектору не лише зберігається, а й посилюється завдяки новим можливостям, що відкриваються для малого підприємництва, самозайнятості та індивідуальної економічної активності.

Цифрова економіка сприяє розширенню інструментарію для започаткування та ведення малого бізнесу, знижує бар'єри входу на ринок, а також створює нові механізми для комунікації з клієнтами, партнерства та масштабування діяльності. У цьому контексті розвиток малого та середнього підприємництва потребує не лише інституційної підтримки, а й впровадження сучасних управлінських підходів і технологій, які відповідали б викликам і

можливостям цифрової епохи.

Актуальність представленого дослідження зумовлюється необхідністю розкриття особливостей управлінської діяльності у сфері малого та середнього підприємництва в умовах цифрової трансформації і розробки адекватних інструментів прийняття рішень. Це можливо лише на підставі наукового осмислення цих процесів з позицій нових ідей, методологічних підходів, запропонованих сучасними напрямками економічної теорії. Дисертація М.С. Максимова знаходиться в цьому актуальному мейнстрімі, будучи спрямованою на застосування положень поведінкової економіки до аналізу процесів прийняття рішень в економіці та підприємницькій діяльності. Такий підхід дозволяє більш глибоко дослідити реальні мотиви економічної поведінки суб'єктів господарювання, враховуючи обмежену раціональність, когнітивні спотворення, інституційні обмеження та інші фактори, що впливають на прийняття рішень в умовах невизначеності.

Наведені аргументи дозволяють стверджувати, що дисертаційна робота М.С. Максимова «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка», розвиває актуальний напрям наукових досліджень, який має суттєве значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження М.С. Максимова безпосередньо пов'язане із науково-дослідними роботами, які проводяться на економічному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. В науково-дослідній роботі за темою «Модернізація фінансової системи України в контексті досягнення глобальних цілей сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0124U001670) він виконав підрозділ «Бізнес-фреймворки як інструмент фінансового планування в малому підприємстві», де викладено окремі положення та результати дисертаційного дослідження автора.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Зміст дисертаційної роботи здобувача, аналіз його публікацій за темою дисертації дозволяють зробити висновок, що її положення, результати, висновки та практичні рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії, її актуальних напрямів, зокрема поведінкової економіки, концепцій раціональності, теорії управління і прийняття рішень, концепцій бізнес-планування, теорії підприємництва.

Аргументація та розрахунки автора основані на достовірній інформації із відкритих офіційних джерел, включаючи статистичні організації, професійні аналітичні агенції, органи державного влади і місцевого самоврядування.

Узгодженість і коректність положень і висновків дисертаційного дослідження проявляється у логічній структурі роботи, чіткому окресленні мети і завдань, які забезпечують її досягнення. Дослідження виконано за допомогою наукової методології, загальнонаукових та спеціальних методів і інструментів цифрових технологій. Автор застосував методи описової статистики, класифікації, алгоритмізації, моделювання і візуалізації бізнес-процесів. Прикладні розробки отримані за допомогою сучасних мов програмування.

На підставі проведеного аналізу можна дійти висновку, що положення, результати, висновки і рекомендації, що представлені в дисертаційній роботі М.С. Максимова мають належний рівень обґрунтованості і достовірності.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації

У дисертаційному дослідженні автор запропонував оригінальний підхід до зміцнення наукової обґрунтованості управлінських рішень в малому та

середньому підприємстві, який враховує поведінкові аспекти суб'єктів даного сектору, заснований на широкому застосуванні цифрових технологій. Даний підхід і комплекс авторських розробок, що його реалізують, вносять вагомий внесок в розвиток підприємництва в умовах цифровізації соціально-економічного життя за рахунок підвищення якості управлінських рішень.

Отже, наукова новизна розробок автора, представлених в дисертації, полягає у наступних положеннях:

вперше

розроблено прийняття рішень, яка виходить із положень поведінкової економіки щодо когнітивних обмежень і заснована на системному залученні бізнес-фреймворків на всіх етапах бізнес-планування для зменшення когнітивного навантаження осіб, що приймають рішення в малому та середньому підприємстві;

дістали подальшого розвитку

методологічний підхід до формування поведінкових патернів агентів малого та середнього підприємства, який використовує концепцію «поштовхів» Ричарда Талера з метою підвищення обґрунтованості та ефективності підприємницької діяльності;

понятійно-термінологічний апарат теорії прийняття рішень за рахунок уточнення змісту поняття «фреймворк» в галузі управління економікою і тлумачення терміну «бізнес-фреймворк»;

класифікація бізнес-фреймворків за рівнями їх складності згідно критерію когнітивного навантаження, яка передбачає декомпозицію бізнес-фреймворків вищої складності до нижчих рівнів;

удосконалено

оцінку розвинення різних форм бізнесу за розмірами в Україні та європейських країнах на підставі аналізу часових рядів а також порівняльного аналізу показників щільності та продуктивності, який показав відставання українського бізнесу за щільністю від середньо європейських показників;

розуміння поведінкових аспектів прийняття рішень суб'єктами малого та

середнього підприємництва згідно виділеним етапам: виникнення бізнес-ідеї та початок бізнесу; визначення мети і критеріїв оцінки бізнесу; організація бізнесу; вибір технологій та методів ведення бізнесу.

Таким чином, аналіз результатів, представлених у дисертації М. С. Максимова, показав, що вони мають наукову новизну і практичне значення для підвищення якості економічних рішень, що приймаються в малому та середньому підприємстві, і таким чином сприяють його розвитку і ефективності.

Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором

Наукові досягнення автора оприлюднені у серії публікацій наукового, прикладного та апробаційного характеру. Всього за темою дисертації автором опубліковано 12 наукових праць, серед яких: 7 статей у наукових фахових за спеціальністю 051 Економіка виданнях категорії Б, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні Європейського Союзу (Німеччина), 4 тез доповідей у матеріалах науково-практичних вітчизняних та зарубіжних конференцій.

Аналіз публікацій М. С. Максимова дозволяє стверджувати, що вони достатньо повно представляють основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження. Всі публікації відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року.

Проведений аналіз тексту дисертації, публікацій автора за темою дослідження показав, що представлені в них наукові положення, результати і висновки отримані М. С. Максимовим особисто.

Практична значущість результатів та рекомендацій дисертаційного дослідження

Запропоновані підходи та ідеї автор втілює у прикладних розробках та практичних рекомендаціях. Їх практичне значення підтверджується відповідними довідками про впровадження в діяльність декілька організацій, а саме: Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва (довідка № 07-25/02 від 21.02.25), ТОВ «Каскад ПЦС» (довідка № 124/02.25 від 20.02.25), ГС «Харківський кластер інформаційних технологій» (довідка 20/10-01 від 20.10.23), ГС «Фундація Схід – Захід» (довідка № 1/2 від 20/02/25). Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані на малих та середніх підприємствах, підприємцями та самозайнятими особами, консалтинговими організаціями і закладами освіти, органами державного управління та місцевого самоврядування, громадськими організаціями для підтримки розвитку підприємництва.

Дотримання академічної доброчесності

Всі наукові результати і прикладні розробки дисертаційного дослідження отримані автором самостійно із дотриманням всіх вимог академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертаційної роботи М. С. Максимова і його публікацій за темою дисертації не виявив порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Відзначаючи наукову новизну і практичну значущість результатів дисертаційного дослідження М. С. Максимова, слід приділити увагу певним зауваженням і дискусійним положенням.

1. У підрозділі 1.2 представлений ґрунтовний огляд теорій прийняття рішень та охарактеризовано їх генезис (с. 56, табл. 1.12), що є необхідною

складовою дослідження. Проте уточнення вкладу, який внесла кожна теорія у розвиток саме малого та середнього підприємництва, доповнили б та конкретизували висновки дослідження.

2. У підрозділі 1.3 дисертації обговорюються евристики Д. Канемана і А. Тверські (с.65 - 68) і далі поведінкові аспекти прийняття рішень в малому та середньому бізнесі, при цьому автор робить наголос на слідкуванні стереотипам, традиційним шаблонам у прийнятті рішень економічними агентами даного сектору (с. 68 - 74). Хоча автор прямо не називає, але очевидний зв'язок цих поведінкових особливостей з евристиками Д. Канемана і А. Тверські, і в першу чергу, евристикою репрезентативності, яка рекомендує діяти за аналогією минулих ситуацій. Відзначаючи внесок автора в розкриття поведінкових аспектів прийняття рішень в малому та середньому бізнесі, слід зазначити, що він зупиняється саме на характеристиці і навіть певним чином на причинах, що формують специфічні риси, але не приділяє достатньо уваги їх наслідкам, обмежуючись загальним висновком про зниження якості рішень та ефективності і відхиленню поведінки від оптимальної траєкторії (с. 74). Проте, більш детальний аналіз негативних наслідків у контексті тих, що виділені Д. Канеманом і А. Тверські, збагатило б дослідження.

3. Положення автора щодо трактування оптимальності в малому та середньому підприємстві на підставі принципу не максимізації прибутку, а його достатності (с. 74), безумовно, представляє інтерес, як і аргументація автора. В той же час слід звернути увагу на нестачу емпіричної бази для підтвердження цього положення, яке можна розглядати як припущення. З'ясувати, чому прибуток підприємця відхилився від свого максимуму, чи то наслідок його орієнтуру на задовільний рівень прибутку, чи то наслідок недостатньої кваліфікації або помилок в управлінні, є дуже складним завданням. Потрібні окремі експериментальні дослідження, соціологічні опитування для отримання емпіричних матеріалів для доведення даного припущення.

4. В дослідженні автор сконцентрував увагу на рутинній повсякденній

діяльності малого та середнього бізнесу, не розглядаючи окремо проблему ризиків їх діяльності. Хоча аналіз ризиків включений в структуру моделі АСПіРІн (рис. 2.6, с. 88 - 89), його зміст детально не обговорюється. В той же час це питання є дуже актуальним для українського бізнес-середовища, особливо в умовах воєнного стану. І з даної точки зору малий та середній бізнес в Україні також має свої поведінкові риси.

Відмічені дискусійні положення і зауваження у цілому не знижують наукового значення і прикладної цінності дисертаційного дослідження М.С. Максимова.

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича на тему «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» є самостійною завершеною науковою працею, яка виконана на актуальну тему і розвиває підходи поведінкової економіки до вирішення реальних проблем економічного життя. Результати дисертаційного дослідження мають наукову новизну і практичне значення, яке підтверджується документами про їх апробацію та впровадження в практику підприємництва. Публікації автора за темою дослідження достатньо повно відображають основні положення, наукову новизну, результати і висновки дослідження. Дисертаційна робота оформлена належним чином, порушень академічної доброчесності не виявлено.

Таким чином, дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича на тему «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» повністю відповідає всім вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня» та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.02.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» а її автор, Максимов Михайло Сергійович,

заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05
Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний рецензент:

Марина ІВАЩЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 15:41:23 22.07.2025

Назва файлу з підписом: рецензент Іващенко.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 38.7 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: рецензент Іващенко.docx
Розмір файлу без підпису: 36.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Іващенко Марина Вікторівна
П.І.Б.: Іващенко Марина Вікторівна
Країна: Україна
РНОКПП: 2877107180
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 15:41:20 22.07.2025
Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг
Серійний номер: 382367105294AF9704000000590EE40019747C03
Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Кваліфікований
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
професору Лідії ГУР'ЯНОВІЙ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата економічних наук, доцента,
доцента кафедри менеджменту Навчально-наукового інституту денної освіти
Полтавського університету економіки і торгівлі

Власенка Валентина Анатолійовича

на дисертаційну роботу **Максимова Михайла Сергійовича**
«Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Обґрунтування вибору теми дослідження

Підприємництво відіграє ключову роль у забезпеченні економічного розвитку національної економіки. Воно реалізується у різноманітних формах, кожна з яких має свої унікальні функції та характеристики, сприяючи загальному балансу економічної системи. Традиційно виділяють малий, середній і великий бізнес, що не лише доповнюють один одного, але й змагаються в межах будь-якої економічної структури. Завдяки своїм особливим перевагам ці форми підприємництва забезпечують необхідну рівновагу для належного функціонування та динамічного розвитку соціально-економічної системи. Малий і середній бізнес роблять значний внесок у створення нових робочих місць та формування валового внутрішнього продукту різних країн світу. Зокрема, його частка у ВВП становить приблизно 50-60% у розвинених країнах, хоча цей показник має значні варіації залежно від держави. Важливість

малого бізнесу полягає також у його здатності формувати сприятливе конкурентне середовище для розвитку підприємництва, що загалом сприяє виникненню масштабних виробництв та первинному накопиченню капіталу для започаткування великого бізнесу. У сучасних умовах, завдяки технологічному прогресу, розширюється можливість для самозайнятості, що сприяє активному розвитку мікробізнесу як частини малого підприємництва. З цих підстав можна стверджувати, що малий і середній бізнес в умовах економіки воєнного часу та повоєнного відновлення є потужними драйверами розвитку економіки України.

Однак, незважаючи на свою вагому місію та соціальну роль у суспільстві, малий і середній бізнес часто зіштовхується із викликами і загрозами жорсткої конкурентної боротьби з боку великих компаній. Тому на макрорівні важливо забезпечити баланс між цими різними формами бізнесу шляхом підтримки малого підприємництва. Зрештою, ця підтримка повинна бути спрямована не на створення пільгових умов чи штучний захист ринкових сегментів, що можуть порушувати природні економічні стимули, а має концентруватися на застосуванні сучасних управлінських технологій та ефективних інструментів для ведення і розвитку бізнесу в епоху цифрової економіки.

Наведені аргументи свідчать про актуальність і прикладне значення дисертаційної роботи Максимова Михайла Сергійовича на тему «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі», яка за змістом, об'єктом, предметом і методологією відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дослідження, що виконане у дисертаційній роботі, пов'язане з плановими науковими напрямками економічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Зокрема, певні результати дисертаційного дослідження представлено у підрозділі «Бізнес-фреймворки як інструмент фінансового планування в малому підприємстві» проміжного звіту з науково-дослідної роботи «Модернізація фінансової системи України в

контексті досягнення глобальних цілей сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0124U001670).

Характеристика основних положень роботи

Дисертаційне дослідження Максимова М. С. присвячене теоретико-методичному обґрунтуванню поведінкового підходу до планування та розробки поведінкової моделі прийняття рішень у секторі малого та середнього бізнесу. Робота має чітку структуру побудови, що включає вступ, три основні розділи з підрозділами, висновки за кожним розділом, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. У вступі детально обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено її методологічну базу, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, а також наукову новизну та практичне значення, що дозволило сформулювати чітке наукове підґрунтя запропонованої роботи.

Перший розділ роботи зосереджується на теоретико-методичних засадах прийняття рішень в малому та середньому бізнесі, зокрема, обґрунтовується роль малого і середнього бізнесу в економіці України та Євросоюзу, актуалізуються теоретичні питання прийняття рішень у контексті малого та середнього бізнесу, всебічно розглядаються поведінкові аспекти прийняття рішень у сфері малого та середнього бізнесу.

Другий розділ роботи присвячено поведінковому підходу до прийняття рішень в малому та середньому бізнесі. На концептуальному рівні запропоновано схему поведінкової моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі, визначено зміст та здійснено класифікацію бізнес-фреймворків, охарактеризовано бізнес-фреймворки як складову поведінкової моделі АСПіРІн, узагальнено фреймворки вищих порядків складності.

Третій розділ роботи спрямовано на розробку прикладних аспектів реалізації моделі АСПіРІн шляхом виокремлення прикладних інструментів моделювання бізнес-процесів, обґрунтування доцільності використання інструментів моделювання бізнес-процесів для реалізації моделі АСПіРІн, узагальнення інструментів забезпечення використання моделі АСПіРІн.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича є чітко структурованою науковою працею, в якій визначено предмет і об'єкт дослідження, його мету і завдання, що спрямовані на її досягнення. Обґрунтованість та достовірність положень дисертації обумовлюється, перш за все, методологічною базою дослідження, яка включає підходи поведінкової економіки, концепції раціональності, положення теорії прийняття рішень, висновки теорії підприємництва.

Для досягнення мети та вирішення поставлених у роботі завдань використовувалися такі методи, як: аналіз та синтез, індукція і дедукція, метод наукової абстракції, когнітивна методологія, класифікація, математична та описова статистика, декомпозиція, моделювання бізнес-процесів, алгоритмізація та мови формалізації. З метою обробки інформації та моделювання застосовувалися сервіси Draw.IO (BPMN), Excel / Google Sheets, HTML+CSS+JS (React Vibe), Python (Flask), PostgreSQL.

Здобувачем критично осмислений широкий спектр наукової літератури вітчизняних і зарубіжних авторів за проблематикою дисертації, джерела професійної інформації і бізнес-аналітики, що створило ґрунтовну основу для авторських висновків. Результати дисертаційного дослідження отримані за допомогою коректного використання загальнонаукових методів, спеціальних методів моделювання і комп'ютерних технологій. Використана здобувачем інформація і статистичні дані, що отримані з відкритих офіційних джерел, є достовірними та актуальними.

Отже, на підставі проведеного аналізу дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувача можна зробити висновок про достатній рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації

Проведений ґрунтовний аналіз анотацій, основного тексту дисертаційної роботи та публікацій Максимова М. С. свідчить про високий рівень обґрунтованості та достовірності отриманих результатів. Це дає підстави стверджувати, що отримані автором результати, сформульовані висновки та рекомендації містять елементи наукової новизни та засвідчують особистий внесок здобувача у розвиток теоретико-методичної бази прийняття рішень в малому та середньому бізнесі в епоху цифрової економіки.

Основні положення наукової новизни розробок автора можна сформулювати наступним чином:

вперше:

запропоновано структурну модель прийняття рішень «АСПіРІн» для малого та середнього бізнесу, засновану на синтезі елементів, що задовольняють когнітивним обмеженням і вимогам поведінкового підходу, поєднує блоки міні бізнес-плану з бізнес-фреймворками і дозволяє зменшити когнітивне навантаження і підвищити ефективність управлінських рішень шляхом наближення їх до оптимальних у секторі малого та середнього підприємництва;

дістали подальшого розвитку:

понятійно-термінологічний апарат прийняття рішень і бізнес-планування за рахунок уточнення змісту терміну «бізнес-фреймворк» в контексті особливостей малого та середнього бізнесу, що трактується як інструмент планування діяльності, який задовольняє поведінковим обмеженням у прийнятті рішень, виконуючи функції евристики і формуючи поведінку суб'єктів підприємництва в напрямі підвищення її раціональності;

теоретико-методологічний підхід до прийняття рішень в малому та середньому бізнесі, який заснований на положеннях поведінкової економіки щодо обмеженої раціональності та концепції «поштовхів», і спрямований на формування ефективних патернів поведінки суб'єктів малого та середнього бізнесу;

класифікація бізнес-фреймворків залежно від рівнів їх складності за критерієм когнітивного навантаження, що передбачає можливість декомпозиції бізнес-фреймворків вищої складності відповідно до нижчих рівнів;

удосконалено:

оцінку розвинення різних форм бізнесу за розмірами в Україні та країнах ЄС на підставі порівняльного аналізу показників щільності та продуктивності цих форм, яка показала найменшу продуктивність мікробізнесу в Україні та невідповідність щільності українського бізнесу за розмірами середньо європейським показникам;

характеристику поведінкових особливостей прийняття рішень у малому та середньому бізнесі з позицій концепцій когнітивного навантаження, обмеженої раціональності, евристики та упереджень згідно з виділеними етапами: виникнення бізнес-ідеї та початок бізнесу; мета і критерії оцінки бізнесу; організація бізнесу; технології та методи ведення бізнесу.

Наукові досягнення є особистим внеском автора. У публікаціях, написаних у співавторстві, чітко виокремлено особистий внесок здобувача та його співавторів.

У цілому, аналіз розробок, представлених у дисертаційній роботі Максимова М. С., дозволяє оцінити їх як оригінальні результати, що мають високий ступінь наукової новизни і створюють суттєвий внесок у вирішення проблеми підвищення ефективності малого та середнього підприємництва.

Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором

Всього за темою дисертації автором опубліковано 12 наукових праць, серед яких: 7 статей у періодичних наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії Б, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні Європейського Союзу, 4 тези доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій апробаційного характеру. Всі публікації відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 «Про

затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року.

Аналіз наукових публікацій Максимова М. С. показав, що в них достатньо повно представлені основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження.

Практична значущість результатів та рекомендацій дисертаційного дослідження

Наукові результати здобувача доведені до рівня практичних розробок і рекомендацій, що підтверджується відповідними документами: довідками про використання результатів дослідження в діяльності ГС «Харківський кластер інформаційних технологій» (довідка № 20/10-01 від 20.10.2023 р.), Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва (довідка № 07-25/02 від 21.02.2025 р.), ТОВ «Каскад ПЦС» (довідка № 124/02.25 від 20.02.2025 р.), ГС «Фундація Схід – Захід» (довідка № 1/2 від 20/02/25).

Розробки автора можуть бути використані підприємцями, менеджерами, консалтинговими організаціями, закладами освіти, а також органами державного та місцевого самоврядування при формуванні політики підтримки малого та середнього підприємництва.

Дотримання академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації і наукових праць Максимова М. С. дозволяє стверджувати, що в них представлені здобутки, отримані автором особисто. Дисертація є самостійною науковою працею, порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Відзначаючи новизну та практичну значущість дисертаційного дослідження Максимова М. С., варто зробити певні зауваження та відмітити дискусійні положення.

1. Застосування узагальненої «норми керованості» для детермінованого обґрунтування кількості рівнів управління у бізнесах різних розмірів (стор. 36-38) виглядає спрощеним, оскільки ігнорує численні групи чинників, що впливають на реальну організаційну структуру управління та процеси прийняття рішень у малому та середньому бізнесі (наприклад, складність завдань, кваліфікація підлеглих, ступінь автоматизації, тип організації тощо). У цьому контексті необхідно було б звернути увагу на специфіку прийняття рішень на підприємствах малого і середнього бізнесу залежно від поведінкових аспектів та процесів централізації і децентралізації управління.

2. У підрозділі 1.1 дисертації автором представлений досить детальний аналіз щільності і продуктивності різних форм (розмірів) бізнесу в країнах ЄС. Результати аналізу переконливо показують тенденції та особливості динаміки цих показників на тлі міждержавних порівнянь. Але висновки автора були б більш репрезентативними та узагальненими, якщо б він обрав більш широкую базу дослідження, включивши також інші країни світу. Крім того, співставлення з іншими європейськими країнами, що не входять до складу ЄС, за критерієм «щільність малого та великого бізнесу», дозволило б зробити більш ґрунтовні висновки щодо обраної гіпотези дослідження.

3. В розділі 1 обговорюються поведінкові аспекти прийняття рішень у малому та середньому бізнесі, не відокремлюючи ці форми. Відзначаючи доцільність такого підходу обумовленого наявністю спільних рис і бажанням автора зробити свої висновки більш узагальненими та універсальними, слід підкреслити, що малий і середній бізнеси, поряд зі схожими характеристиками, мають свої особливості. Хоча автор звертається до них протягом дисертації (стор. 31, 34, 36-38, 48-50, 112-113), але, на наш погляд, у цілому в дослідженні недостатньо уваги приділено даному питанню. Зокрема, доцільно пояснити, для яких ланок управління (працівників) призначена модель АСПіРІн та її прикладні розробки.

4. Представлена на рис. 2.6 «Структура елементів бізнес-плану за моделлю АСПіРІн» (стор. 91) візуалізація міні бізнес-плану може викликати запитання щодо її логічної послідовності та повноти охоплення ключових аспектів бізнес-планування. Наприклад, розміщення «Індикації (управління)» в структурі як окремого блоку поруч з «Аналізом», «Стратегією», «Продуктом» та «Ресурсами» може бути умовним, адже управління є наскрізним процесом, що інтегрує всі ці елементи, а не лише є однією з категорій змісту плану. Це потребує додаткового обґрунтування для забезпечення методологічної чіткості.

5. Дискусійним виглядає припущення автора про те, що прийняття рішень в сфері персональної відповідальності може ототожнюватися безпосередньо із персональним життям людини (стор. 147-154). Цілком очевидно, що категорія «персональне життя людини» включає до свого складу її персональну відповідальність на рівні поведінкових аспектів реалізації особистих дій і вчинків. Тобто, категорія «прийняття рішень у сфері персональної відповідальності» є дещо вузькою та фокусується на тих аспектах життя, де людина бере на себе або на неї покладаються конкретні обов'язки та функції, що передбачають формалізовану відповідальність за результати власної діяльності.

6. Автор на стор. 168-179 описав підходи щодо розробки цифрового застосунку, але не довів їх до рівня бізнес-фреймворку. Тобто, автор застосував загальні методи проектування, такі як створення прототипів сторінок, інтелектуальну карту структури цифрового застосунку, структуру ендпоінтів та структуру бази даних для виконання конкретної задачі – проектування цифрового застосунку за заданими вимогами. Проте, реалізація досвіду проектування цифрового застосунку у вигляді відповідного бізнес-фреймворку значно підвищило б важливість даної роботи в контексті цифрової економіки.

Незважаючи на наявність окремих дискусійних положень, слід відзначити, що викладені зауваження не зменшують теоретичного та прикладного значення результатів дисертаційної роботи. Тому висловлені зауваження не зменшують науковий внесок та не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження.

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича на тему «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» є самостійною завершеною науковою працею. Її результати мають наукову новизну і практичне значення, яке підтверджується відповідними документами про їх апробацію. Положення дисертаційної роботи достатньо оприлюднені у наукових виданнях і матеріалах науково-практичних конференцій. Під час експертизи дисертації порушень академічної доброчесності не виявлено.

Таким чином, дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича на тему «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» за своєю актуальністю, науковою новизною, практичною цінністю та оформленням повністю відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня» та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.02.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її автор, Максимов Михайло Сергійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту

Навчально-наукового інституту денної освіти

Полтавського університету економіки і торгівлі

Валентин ВЛАСЕНКО

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 20:20:40 23.07.2025

Назва файлу з підписом: Відгук_офіційного опонента_Власенко В.А.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 46.4 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук_офіційного опонента_Власенко В.А.docx
Розмір файлу без підпису: 42.9 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ВЛАСЕНКО ВАЛЕНТИН АНАТОЛІЙОВИЧ

П.І.Б.: ВЛАСЕНКО ВАЛЕНТИН АНАТОЛІЙОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 3011716050

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 20:21:14 23.07.2025

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000541BDA01AE9A8006

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Лідії ГУР'ЯНОВІЙ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора,
завідувачки кафедри маркетингу навчально-наукового інституту економіки,
менеджменту і міжнародного бізнесу Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут» (м. Харків) **Райко Діани Валеріївни**
на дисертаційну роботу **Максимова Михайла Сергійовича**
«Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05
Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Необхідність існування сектору малого та середнього підприємництва розкрита у чисельних теоретичних і прикладних дослідженнях та доведена практикою економічного життя. Але аналіз факторів, що впливають на темпи та обмеження його розвитку, розкриття закономірностей цього впливу та пошук ефективних інструментів управління даним сектором економіки залишається актуальним напрямом і потребує подальших розробок. Цифрова епоха відкрила нові потужні можливості для розвитку підприємництва, але в той же час створила певні виклики і обумовила специфіку підприємницької діяльності, яка потребує розробки нових механізмів та інструментів, адекватних сучасним досягненням економічної теорії та інформаційних технологій. Отже, проблематика, якій присвячено дисертаційне дослідження, є актуальною

з наукової та прикладної точок зору. Актуальність теми дисертаційної роботи підтверджується її зв'язком з плановими науковими дослідженнями Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, а саме науково-дослідної роботи «Модернізація фінансової системи України в контексті досягнення глобальних цілей сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0124U001670), де здобувачем виконано підрозділ «Бізнес-фреймворки як інструмент фінансового планування в малому підприємстві». Таким чином, дослідження виконане за темою «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» має актуальне наукове значення і представляє значущий практичний інтерес, сприяє формуванню механізмів підтримки прийняття рішень представниками малого та середнього бізнесу в умовах цифровізації економіки та бізнес-процесів. За складом завдань дисертаційної роботи, їх змістом та методологією дослідження дисертація Максимова Михайла Сергійовича відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність

Викладені в дисертації Максимова Михайла Сергійовича наукові результати, висновки і рекомендації є достатньою мірою аргументованими та взаємопов'язаними, мають необхідний рівень обґрунтованості і достовірності.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, яка базується на фундаментальних положеннях економічної теорії, визнаних результатах теоретичних і практичних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері теорії прийняття рішень, підприємництва, поведінкової економіки, економіко-математичного моделювання та цифрових технологій. Робота виконана на високому теоретичному і прикладному рівні, є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Фундаментальність методологічної бази

дисертаційного дослідження забезпечує його ґрунтовність і наукову коректність.

В роботі чітко визначено предмет і об'єкт дослідження, його мету, яка розкривається у відповідних завданнях. Висновки дисертаційного дослідження узагальнюють результати виконання завдань і безпосередньо обумовлюють пропозиції і рекомендації, представлені в роботі.

Обґрунтованість та достовірність отриманих автором результатів та висновків забезпечується коректним використанням широкого спектру наукових методів дослідження, серед яких загально-наукові методи пізнання, такі як аналіз та синтез, порівняння, класифікація і систематизація, а також і спеціальні методи математичного і комп'ютерного моделювання. Дослідження проведено за допомогою методів прийняття рішень, моделювання бізнес-процесів, проектного менеджменту. Активне залучення візуалізації бізнес-проектів допомагає всебічній ілюстрації положень і пропозицій, представлених в дисертаційній роботі. Методи алгоритмізації і програмування дозволили автору довести свої наукові підходи до прикладних розробок. Аргументація дисертанта основана також на розрахунках і статистичних даних, які отримані із офіційних відкритих джерел, включаючи Інтернет ресурси.

Обґрунтованість розробок і пропозицій автора підтверджується їх апробацією в реальному секторі економіки для підтримки малого та середнього підприємництва, що засвідчено відповідними документами.

У цілому дисертаційна робота має чітку логічну структуру, її підрозділи є взаємопов'язаними і представляють разом цілісне комплексне дослідження. Наведені аргументи дозволяють зробити висновок про достатній рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Здобувачем було визначено мету дисертаційної роботи як теоретико-методичне обґрунтування та розробка поведінкової моделі прийняття рішень у малому та середньому бізнесі, яка враховує вплив поведінкових факторів і дозволяє зменшити когнітивне навантаження на осіб, що приймають рішення, та сприяти впровадженню наукових методів управління діяльністю з метою підвищення її ефективності за рахунок якості управлінських рішень. Вирішення комплексу поставлених завдань дозволило здобувачу реалізувати мету дослідження і отримати ряд вагомих результатів, які мають наукове і прикладне значення.

До найбільш вагомих досягнень дисертаційного дослідження належать такі наукові положення:

вперше:

запропоновано модель прийняття рішень "АСПіРІн" для малого та середнього бізнесу, яка ґрунтується на положеннях поведінкової економіки щодо суб'єктів, що приймають економічні рішення, і застосовує бізнес-фреймворки, що дозволяє зменшити когнітивне навантаження і підвищити ефективність управлінських рішень і наближення їх до оптимальних у секторі малого та середнього підприємництва;

дістали подальшого розвитку:

методологічний підхід до прийняття рішень в малому та середньому бізнесі, який на відміну від існуючих, заснований на положеннях поведінкової економіки щодо обмеженої раціональності та концепції «поштовхів» і спрямований на формування відповідних моделей поведінки суб'єктів малого та середнього бізнесу;

понятійно-термінологічний апарат прийняття рішень в малому та середньому бізнесі шляхом уточнення змісту терміну «бізнес-фреймворк», який задовольняє поведінковим обмеженням у прийнятті рішень, виконуючи функції евристики і формуючи поведінку суб'єктів підприємництва в напрямку підвищення раціональності;

класифікація бізнес-фреймворків за рівнями їх складності згідно критерію

когнітивного навантаження, яка передбачає декомпозицію бізнес-фреймворків вищої складності до нижчих рівнів;

удосконалено:

оцінку розвинення форм бізнесу за розмірами (великий, середній, малий, мікро) в Україні та ЄС на підставі порівняльного аналізу показників щільності та продуктивності, яка показала, що найменшу продуктивність в Україні має мікробізнес, а також малу щільність українського бізнесу за розмірами середньо європейським показникам.

уявлення щодо поведінкових особливостей прийняття рішень малому та середньому бізнесі шляхом розкриття змісту поведінкових факторів з позицій концепцій когнітивного навантаження, обмеженої раціональності, евристики та упереджень згідно виділеним етапам: бізнес-ідея та початок бізнесу; мета і критерії оцінки бізнесу; організація бізнесу; технології та методи ведення бізнесу.

Таким чином, результати дослідження роблять вагомий внесок у розвиток теорії прийняття рішень з урахуванням положень поведінкової економіки та її застосування до сфери малого та середнього підприємництва, сприяють підвищенню ефективності діяльності суб'єктів даного сектору.

4. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором

Наукові результати, висновки та пропозиції, представлені в дисертаційній роботі, достатньо повно представлені в авторських публікаціях. Всього за темою дисертації опубліковано 12 наукових праць, серед яких: 7 статей у періодичних наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Європейського Союзу, та 4 тез доповідей у матеріалах конференцій апробаційного характеру.

Ознайомлення з науковими працями Максимова Михайла Сергійовича та

дисертацією дає підстави зробити висновок, що основні положення та результати дослідження досить ґрунтовно відображені в авторських наукових публікаціях.

Кількісний та якісний склад опублікованих праць повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року.

5. Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження відображено у запропонованих науково-методичних підходах, висновках та рекомендаціях, а також у прикладних розробках, які спрямовані на розробку науково-методичного забезпечення прийняття рішень в малому та середньому підприємстві. Запропонована модель АСПіРІн та прикладні рекомендації щодо її реалізації дозволяють інтегрувати наявні бізнес-фреймворки, а також здійснювати їх декомпозицію з метою зменшення когнітивного навантаження осіб, що приймають рішення. Результати дослідження можуть бути використані підприємцями, консалтинговими компаніями, закладами освіти, державними органами при формуванні політики підтримки секторів малого та середнього підприємництва.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у практичній діяльності підприємств та організацій, зокрема ГС «Харківський кластер інформаційних технологій» (довідка 20/10-01 від 20.10.23), Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва (довідка № 07-25/02 від 21.02.25), ТОВ «Каскад ПЦС» (довідка № 124/02.25 від 20.02.25), ГС «Фундація Схід – Захід» (довідка № 1/2 від 20/02/25).

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні ідеї і здобутки Максимова Михайла Сергійовича. Всі положення наукової новизни дослідження сформульовані здобувачем особисто. Аналіз дисертації та наукових публікацій Максимова Михайла Сергійовича за темою дисертації дає підстави констатувати відсутність порушень академічної доброчесності.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Максимова Михайла Сергійовича, наукову та практичну значущість його результатів, слід звернути увагу на певні зауваження.

1. Запропонований автором дисертації поведінковий підхід реалізований в моделі прийняття рішень суб'єктами малого та середнього бізнесу, концептуальна схема якої і вимоги до її розробки представлені у підрозділі 2.1 (с. 79 – 83). Але в них не уточняється часовий контекст цих рішень: чи то призначено для стратегічних чи для операційних планів. В той же час стратегічні і поточні (операційні) рішення мають свої особливості, які проявляються в процесі їх формування, також як і загальні або схожі риси. Доцільно було б в роботі при представленні концептуальної схеми моделі надати пояснення щодо часових характеристик рішень, на які орієнтована розроблена модель.

2. У підрозділі 2.2. автор обговорює поняття бізнес-фреймворка та пропонує їх класифікацію, зокрема за критерієм складності, і підкреслює необхідність декомпозиції складних фреймворків для зниження когнітивного навантаження (с. 101 – 103). У цілому оцінюючи ідею декомпозиції як продуктивну, слід зауважити, що далі, на жаль, вона не отримала належного методологічного розвитку в роботі. Хоча у підрозділі 2.3. приведені певні рекомендації і представлені приклади - декомпозиція SWOT-аналізу (табл. 2.7), Value Proposition Canvas (табл. 2.9), але ідея декомпозиції бізнес-фреймворка не

доведена до узагальнених алгоритмів і методичних рекомендацій щодо даної процедури.

3. На с. 176 - 184 дисертації представлений підхід використання розробленої моделі АСПіРІн до сфери персональної відповідальності суб'єктів малого підприємництва. Але для реалізації даного підходу автором не запропоновано тих інструментів, що були використані для проектування цифрового застосунку, що реалізує модель АСПіРІн. Отже, для реалізації запропонованого рішення на практиці знадобиться багато часу і зусиль, тобто у даному кейсі автор не дотримується повною мірою запропонованого принципу економії когнітивного навантаження. Хоча саме цей напрям використання моделі АСПіРІн дозволить залучити значну кількість потенційних користувачів- майбутніх підприємців, адже за умови оволодіння навичками ефективного управління процесами в сфері персональної відповідальності людина стає готовою виходити на рівень започаткування власного малого бізнесу.

4. У авторській концепції бізнес-фреймворки є ключовою складовою поведінкової моделі. У підрозділі 2.3. представлений набір відомих фреймворків, які включені в авторську модель. Але життя не зупиняється, і з'являються нові інструменти прийняття економічних рішень, планування і управління бізнесом, які також можуть бути інкорпоровані в поведінкову модель згідно підходу автора. Доцільно було б передбачити таку можливість і запропонувати рекомендації щодо оновлення набору фреймворків моделі.

Підкреслимо, що вказані зауваження не мають принципового значення та не зменшують наукову та практичну цінність роботи.

8. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича на тему «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі», є завершеним науковим дослідженням, яке вирішує важливе завдання розробки науково-методичного підходу до прийняття рішень в малому та середньому

бізнесі на підставі положень поведінкової економіки. Практична цінність дисертаційного дослідження підтверджується довідками про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» за актуальністю, змістом, науковою новизною, практичним значенням, а також оформленням відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня» та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.02.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» а її автор, Максимов Михайло Сергійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри маркетингу
навчально-наукового інституту економіки,
менеджменту і міжнародного бізнесу
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут» (м. Харків)

Діана РАЙКО

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 13:44:14 25.07.2025

Назва файлу з підписом: Опонент Райко.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 341.2 КБ

Назва файлу без підпису: Опонент Райко.pdf
Розмір файлу без підпису: 324.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: РАЙКО ДІАНА ВАЛЕРІЇВНА

П.І.Б.: РАЙКО ДІАНА ВАЛЕРІЇВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2791313326

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 12:45:34 25.07.2025

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000002A732601C5161806

Тип носія особистого ключа: Незахищений

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.07.03 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Лідії ГУР'ЯНОВІЙ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора економічних наук, професора, професора кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна **Кузьминчук Наталії Валеріївни** на дисертаційну роботу **Максимова Михайла Сергійовича** «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи

Підприємництво традиційно розглядається як ключовий чинник соціально-економічного розвитку, що забезпечує структурну трансформацію, інноваційні зрушення, виконує важливі соціальні функції та сприяє гармонізації соціальної справедливості та економічної ефективності. Малий та середній бізнес (МСП) відіграє надзвичайно важливу роль, забезпечуючи значну частину робочих місць у приватному секторі. Відповідно до даних ОЕСР, МСП охоплює до 99% усіх підприємств та до 70% зайнятого населення.

Особливе значення малого бізнесу полягає у створенні сприятливого підприємницького середовища, що виступає інкубатором для майбутніх крупних виробництв, платформою для самозайнятості та механізмом адаптації до змін зовнішнього середовища. Водночас слід визнати певні перешкоди для розвитку МСП, зокрема обмеженість ресурсів, нестачу управлінських компетенцій, слабкий доступ до інноваційних технологій та джерел фінансування. Це актуалізує потребу у формуванні збалансованої державної політики, спрямованої на підтримку малого бізнесу. Підкреслимо, що дисертаційне дослідження

Максимова М.С. спрямовано на обґрунтування новітніх підходів і розробку інструментів прийняття рішень в цьому секторі на підставі нових технологічних можливостей цифрової економіки, які допоможуть подолати певні обмеження розвитку малого та середнього підприємництва.

Таким чином, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» виконана на актуальну тему, яка має наукове та практичне значення, і відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано згідно плановим науково-дослідним роботам економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, а саме у проміжному звіті за темою науково-дослідної роботи «Модернізація фінансової системи України в контексті досягнення глобальних цілей сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0124U001670) здобувачем виконаний підрозділ «Бізнес-фреймворки як інструмент фінансового планування в малому підприємстві», який містить результати дисертаційного дослідження автора.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича є цілісною, завершеною науковою працею, яка має чітку логічну структуру, коректно визначені об'єкт і предмет дослідження. Поставлена мета дослідження і визначено комплекс завдань, спрямованих на її досягнення. Дослідження базується на фундаментальних і сучасних положеннях економічної теорії, зокрема поведінкової економіки, теорії раціональності, теорії прийняття рішень,

що підтверджується списком опрацьованих автором літературних джерел, які охоплюють відомі і актуальні роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, фахівців та аналітиків.

Наукова обґрунтованість і достовірність припущень, результатів та висновків дисертації забезпечується також використанням сучасного інструментарію наукового дослідження, який включає, класичні методи пізнання, зокрема, аналіз та синтез, систематизація, порівняння, і методи математичного і комп'ютерного моделювання, алгоритмізації, візуалізації бізнес-процесів. Отже, автор широко використовує у дослідженні, особливо при доведенні своїх наукових підходів до прикладних розробок, сучасні цифрові технології.

Статистична база дослідження складається із достовірної актуальної інформації, отриманої із відкритих офіційних джерел.

Отже, на підставі здійсненого аналізу тексту дисертаційної роботи, а також публікацій автора за темою дисертації, можна дійти висновку про належний рівень наукової обґрунтованості, логічної послідовності та доказовості основних положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації

У дисертаційному дослідженні автор запропонував оригінальний підхід до зміцнення наукової обґрунтованості управлінських рішень в малому та середньому підприємстві, який враховує поведінкові аспекти суб'єктів даного сектору, заснований на широкому застосуванні цифрових технологій. Даний підхід і комплекс авторських розробок, що його реалізують, вносять вагомий внесок в розвиток підприємництва в умовах цифровізації соціально-економічного життя за рахунок підвищення якості управлінських рішень.

Отже, наукова новизна розробок автора, представлених в дисертації, полягає у наступних положеннях:

вперше розроблено поведінкову модель прийняття рішень (модель АСПіРІн), яка заснована на ідеї застосування бізнес-фреймворків, ключової складової цього процесу, яка спрямована на зменшення когнітивного навантаження осіб, що приймають рішення в малому та середньому підприємстві;

дістав подальшого розвитку методологічний підхід, заснований на положеннях поведінкової економіки, зокрема концепцію «поштовхів» Р. Талера, який спрямований на формування стереотипів поведінки суб'єктів малого та середнього бізнесу у напрямку підвищення їх раціональності та оптимальності;

розвинутий тезаурус теорії прийняття рішень за рахунок уточнення змісту поняття «бізнес-фреймворк» і відповідного тлумачення терміну фреймворк в галузі управління економікою і бізнесом;

отримала розвиток класифікація бізнес-фреймворків за рівнями їх складності згідно критерію когнітивного навантаження, яка передбачає декомпозицію бізнес-фреймворків вищої складності до нижчих рівнів;

удосконалено висновки і уточнено оцінку щодо розвинення різних форм бізнесу за розмірами в Україні та європейських країнах шляхом порівняльного аналізу показників щільності та продуктивності, який виявив відставання українського бізнесу за щільністю від середньо європейських показників у всіх формах;

удосконалено розуміння поведінкових аспектів прийняття рішень суб'єктами малого та середнього підприємництва згідно виділеним етапам: виникнення бізнес-ідеї та початок бізнесу; визначення мети і критеріїв оцінки бізнесу; організація бізнесу; вибір технологій та методів ведення бізнесу.

Аналіз тексту дисертації та наукових публікацій її автора свідчить, що наукові досягнення, що в них представлені, отримані особисто і самостійно Максимовим М.С.

Таким чином, аналіз розробок, представлених у дисертації Максимова М.С., дозволяє дійти висновку про їх оригінальність, наукову новизну і значущість для сприяння розвитку і підвищення ефективності малого та

середнього підприємництва.

Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором

Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження достатньо повно представлені в публікаціях автора. За темою дисертації автором опубліковано 12 наукових праць, серед яких: 7 статей у наукових фахових за спеціальністю 051 Економіка виданнях категорії Б, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні Європейського Союзу (Німеччина), 4 тез доповідей у матеріалах науково-практичних вітчизняних та зарубіжних конференцій. Всі публікації відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року.

Аналіз наукових публікацій Максимова М. С. дозволяє стверджувати, що за кількістю і якістю опубліковані праці достатньо повно відображають основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження.

Практична значущість результатів та рекомендацій дисертаційного дослідження

Безумовним здобутком автора дисертації є те, що наукові розробки реалізовані у вигляді моделей і рекомендацій, призначених для практичного використання. Їх практична значущість підтверджується документами про апробацію та впровадження в діяльність економічних суб'єктів реального сектору економіки. Зокрема, розробки автора знайшли використання у діяльності ГС «Харківський кластер інформаційних технологій» (довідка 20/10-01 від 20.10.23), Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва

(довідка № 07-25/02 від 21.02.25), ТОВ «Каскад ПЦС» (довідка № 124/02.25 від 20.02.25), ГС «Фундація Схід – Захід» (довідка № 1/2 від 20/02/25).

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані підприємцями та менеджерами в практиці управлінської діяльності, як матеріали для навчання та консультування закладами вищої освіти, консалтинговими фірмами, органами державного та місцевого самоврядування, громадськими та благодійними фондами для підтримки малого та середнього підприємництва.

Дотримання академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації і наукових праць Максимова М.С. показав відсутність порушень академічної доброчесності. Всі результати і розробки, представлені в дисертації, отримані автором особисто із дотриманням всіх вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Наукова новизна і прикладна цінність розробок дисертаційного дослідження Максимова М.С. не викликає сумнівів, але варто зазначити певні дискусійні положення і зробити зауваження щодо тексту дисертації.

1. На стор. 37 – 50 приведено результати авторського статистичного аналізу, які дозволяють оцінити стан малого та середнього бізнесу в Україні як окремо, так і в співставленні з країнами Євросоюзу. Аналіз проведений за показниками щільності та продуктивності бізнесу, що є дуже доцільними і цікавими характеристиками розповсюдженості і ефективності різних форм. Але результати були б більш змістовними і узагальненими за рахунок аналізу показників, які характеризують значущість малого та середнього підприємництва для економіки країни у цілому. Це стосується, перш за все, частки цього сектору у створенні ВВП, виробництва в різних видах діяльності, зайнятості, тощо.

Дослідження їх динаміки і міжстранові порівняння у співставленні з результатами аналізу продуктивності і щільності дозволило б зробити більш комплексні висновки.

2. В обговоренні поведінкових аспектів прийняття рішень в малому та середньому бізнесі (підрозділ 1.3) автор робить акцент на традиційності і рутинності діяльності в цих формах. Підстави для цього дає історія і сучасна практика малого підприємництва в західних країнах. Так, в європейських країнах мають усталену динаміку багато малих та середніх фірм, які ведуть свою історію на протязі не тільки десятиків, але сотень років. Вони часто засновані на родинних або дуже тісних зв'язках, чітко слідкують традиційним зразкам і рецептам не тільки у виробництві, але і в управлінні бізнесом. Але становлення і розвиток цих форм в Україні має свої особливості внаслідок історичних причин. Цей сектор в нашій країні має більш коротку і менш усталену історію, яка пов'язана з підвищеною невизначеністю і потребує більш іноваційних рішень. Підкреслюючи загальні риси малого та середнього підприємництва в Україні та країнах Європи, зокрема критерії класифікації за розмірами (с. 32 - 34), в дисертаційній роботі недостатньо уваги приділено національним поведінковим особливостям цих форм ведення бізнесу.
3. Розкриваючи поняття бізнес-фреймворк (підрозділ 2.2), автор підкреслює 2 відмінні його риси: зосередженість на результаті; простота і зрозумілість представлення результату і необхідних для його досягнення дій (с. 100). Далі автор вводить класифікацію бізнес-фреймворків, де виділяє фреймворки вищої складності. Очевідно, що вони вже не відповідають умові простоти і зрозумілості. Тоді питання, на яке автор відповідає на с. 99 (Чи будь-який метод можна вважати фреймворком?) можна сформулювати так: В чому різниця між будь-яким методом управління бізнесом і бізнес-фреймворком вищої складності?

4. На с. 88 приведена структура елементів бізнес-плану за моделлю АСПіРІн (рис. 2.6). Як відомо, представлення структури передбачає множину елементів системи і зв'язки між ними, чого на рис. 2.6 явно бракує. Склад підсистем моделі і склад елементів кожної підсистеми представлені чітко, але не наведені зв'язки між підсистемами та елементами моделі. Хоча далі по тексту вони розкриваються, але на рис. 2.6 елементам моделі бракує зв'язності. Тому більш коректно говорити, що на рис. 2.6. представлений склад бізнес-плану моделі.
5. При розробці моделі прийняття рішень автор спирається на поняття когнітивного навантаження, яке одним із основних критеріїв ефективності моделі, використовуючи норму когнітивного навантаження А. Міллера (с.85 - 88). Хоча теорія когнітивного навантаження поряд із розвитком нейро-психологічних методів вимірювання і комп'ютерної діагностики поки що не пропонує зручного і універсального показника, але доцільно в дослідженні брати для порівняння декілька підходів.

Зауваження до тексту дисертаційної роботи у цілому не знижують наукової і прикладної цінності дослідження.

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи

Аналіз матеріалів, представлених в дисертаційній роботі Максимова М.С. та його публікацій за темою дисертації, дозволяє стверджувати наступне. Дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича на тему «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» є самостійною завершеною науковою працею, результати якої є актуальними та оригінальними і мають наукову новизну. Практичне значення висновків і розробок дисертаційного дослідження підтверджується документами, що свідчать про їх апробацію та використання в реальній підприємницької діяльності, а також консалтингових компаній. Публікації автора за темою дисертаційного дослідження у наукових виданнях і матеріалах конференцій достатньо повно

відображають основні ідеї, наукову новизну результатів дослідження, його висновки та рекомендації. Всі результати, що представлені в дисертації і публікаціях отримані автором особисто.

Отже, дисертаційна робота Максимова Михайла Сергійовича на тему «Поведінкові моделі прийняття рішень в малому та середньому бізнесі» за актуальністю проблематики, науковою новизною і практичною цінністю результатів, оформленням роботи повністю відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня» та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.02.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» а її автор, Максимов Михайло Сергійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу, менеджменту
та підприємництва

Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Наталія КУЗЬМИНЧУК

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 12:22:39 25.07.2025

Назва файлу з підписом: Рецензія Кузьмінчук (1).pdf
Розмір файлу з підписом: 196.5 КБ

Назва файлу без підпису: Рецензія Кузьмінчук (1).verified.pdf
Розмір файлу без підпису: 192.3 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: КУЗЬМИНЧУК НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА
П.І.Б.: КУЗЬМИНЧУК НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 2840405960
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 22:50:21 20.07.2025
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000007560D9012A467E06
Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301
Серійний номер носія особистого ключа: 014
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Кваліфікований
Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)
Формат підпису: З позначкою часу від ЕП (CAAdES-T)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.07.03 13:00